

ДО
ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА САБ
АРХ.ТОДОР БУЛЕВ

ДОКЛАД

От

Арх. Мариана Атанасова Перфанова
Председател на САБ дружество Смолян

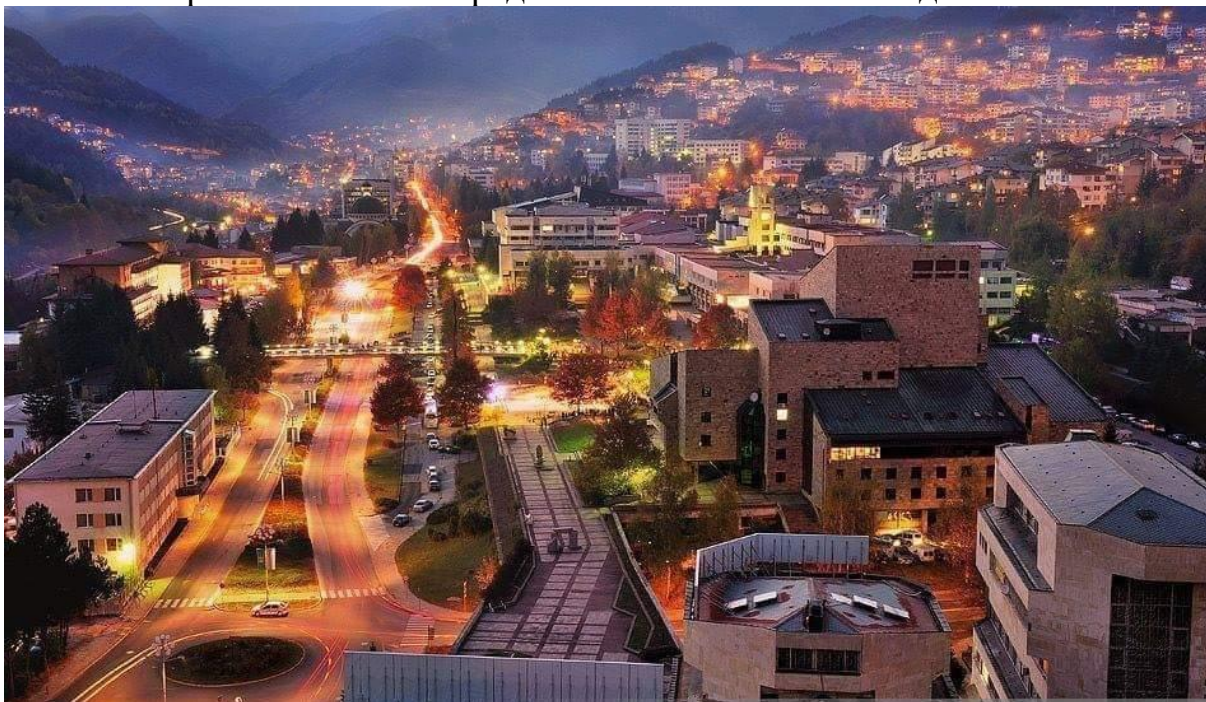
ПЪРВА ЧАСТ: Дейността на САБ дружество Смолян в периода април 2019г. – април 2020г.

САБ-Смолян е дружество с 15 члена архитекти, във връзка с което нямаме особено развита дейност, свързана с организирането на семинари, изложби и други. За жалост повече от членовете ни са в пенсионна възраст, а лошата тенденция е, че все по-малко млади хора след като завършат висшето си образование се завръщат по родните си места. Те остават в големите градове и тук тези, които практикуват тази професия са изключително малко. Дейността ни се базира главно на стопанска дейност, свързана с нормално ежемесечно отчитане относно съвместното стопанисване и отдаване под наем на помещенията, собственост на САБ. Можем да се похвалим с доброто стопанисване на базата ни в с. Широка Лъка.

Но въпреки малкия брой членове в дружеството, Смолян е град с доста видни и дейни колеги, участвали активно в проектантските организации през 80-те години, когато се е създал новия център на града и гр.Смолян се

утвърждава като областен център. Много от тези сгради са с оценки и награди на световно ниво. Смолян е от градовете, чиито архитектура се вписва в красивата околна среда на величествената Родопска планина.

Дружеството на САБ-Смолян участва с членовете си на Експертните съвети по устройство на територията във всички градове в областта и се включва активно при взимане на важни и стратегически решения свързани с градоустройственото развитие на територията.

САБ-Смолян е част от комисиите при избор на главни архитекти за общините в областта при провеждане на конкурсите. Тази практика става все по-честа, тъй като се наблюдаваше тенденция главните архитекти да се назначават без конкурси, което е в противоречие с действащите законови разпоредби. Надяваме се все по-млади и активни колеги да се включват в нашето дружество, за да може то да се зъхрани във времето и да бъде полезно на поколенията.

В област Смолян се разработват общи устройствени планове на общини, като някои от тях вече са и одобрени. САБ участва в разширените експертни съвети организирани от общините, както и при провеждането на обществените обсъждания като дава своите насоки и становища. Също така членове на дружеството са част и от областните експертни съвети. В дружеството има колеги с дългогодишен опит в сферата на архитектурата, които са запознати с проблематиката на района и това е изключително важно и полезно за колегите, които разработват тези стратегически проекти и планове.

ЧАСТ ВТОРА : Доклад на дружествово по тезисен тематичен план

ПЪРВА ТЕМА: Регионално планиране и градоустройство

През България преминават два основни „Евро–азиатски” инфраструктурни коридори - № 10 – „Лондон – Калкута” и № 8 – „Пътят на коприната – Бриндизи – Пекин”. Тези коридори преминават надлъжно през страната и Смолян стои встрани от тях. Тази му странична позиция е недостатък и предимство. Недостатъкът е в сравнително по-ниските нива на урбанизация, последвани от по-ниски темпове на социално-икономическо развитие; предимството – съхранена природа, качество, по-ценно от силно урбанизираните територии. **За разлика от тези надлъжни връзки, напречните са слабо развити и това затруднява интеграцията на Балканите в Европейски съюз, поради което тяхното развитие е цел от първостепенно значение. В системата от тези връзки, Смолян е опорен пункт на напречна урбанизационна ос – Тракия – Бяло море, като началото на тази връзка започва от пресечната точка на двата „Евро-азиатски” инфраструктурни коридора № 10 и № 8 в района на гр. Пловдив.** Развитието на тази ос е основна предпоставка за равномерното, балансирано развитие на Южен централен район. Така Смолян от крайграничен, проблемен, изостанал район, със своето основно предимство – съхранената природа, има всички предпоставки за превръщането му в

атраکتивен, привлекателен туристически център от европейско ниво.

Област Смолян се намира в Южна България. Тя е обградена от областите Пловдив, Пазарджик, Кърджали и Благоевград, а на юг граничи с Гърция, което е от изключително важно и стратегическо значение за региона. Основната пътна артерия е пътя Пловдив - Смолян, която отсечка беше рехабилитирана и сега в много добро състояние. Тази отсечка е изключително натоварена като трафик и дълги години се говори за реализиране на трета лента на пътя, но за жалост към момента не се работи върху реализацията ѝ. Преди няколко години завърши рехабилитацията на пътя Смолян-Стойките, а в момента в процес на ремонт е пътя Широка лъка - Девин. Миналата година завърши рехабилитацията на отсечката Девин-Кричим.

Община Смолян е разположена в най-южната част на Южен централен район, в централната част на Родопите и административно принадлежи към област Смолян. От север граничи с Общини Чепеларе и Лъки, от изток – с общини Баните, Мадан и Рудозем, от запад с община Девин, а от юг границите ѝ съвпадат с държавната граница на страната с Гърция.

В административно отношение област Смолян обхваща 10 общини, които се различават значително по площ, инфраструктура и социално-икономически показатели. В областта има 242 населени места, вкл. 8 града, най-големите от които са Смолян, Златоград, Девин, Мадан, Неделино, Чепеларе, Рудозем и Доспат. Най-голяма е община Смолян с население 41 452 души и най-малка община Борино с население 3 614 души (към 01.02.2011г.).

В състава на общината са включени град Смолян и 86 населени места, от които 24 са кметства и 19 са кметски наместничества. Селата са: Арда, Бостина, Виево, Влахово, Горна Арда, Катраница, Кутела, Левочево, Могилица, Момчиловци, Мугла, Петково, Подвис, Полковник Серафимово, Река, Сивино, Славейно, Смилян, Соколовци, Стойките, Тикале, Требище, Търън, Широка лъка, а кметските наместничества: Белев дол, Бориново, Буката, Букаците, Вълчан, Змиево, Гела, Горово, Ельово, Градът, Дунево, Киселчово, Кошница, Лъка, Орешец, Кокорово, Селище, Солища, Стикъл, Стража, Турян, Чеплетен, Чокманово, Габрица, Писаница, Хасовица.

Община Смолян заема средишно положение и областен център, обхваща 21,83% от територията ѝ (3 192,9 км²) или 2,9% от територията на страната и има водеща функция в областното социално-икономическото развитие. Самата област има общи граници, освен с Гърция с областите Пловдив, Пазарджик, Благоевград и Кърджали.

Община Смолян е 35-та община по население и 19-та по площ в Република България.

Община Смолян изцяло се обслужва от автомобилен транспорт, поради което състоянието на пътищата е от особено и основно значение за

нормалния живот и функционирането и развитието на икономиката. През територията на общината не преминават автомагистралаи.

Основната транспортна връзка с вътрешността на страната се осъществява чрез второкласен път Е-86 Пловдив - Смолян - Рудозем - граница с Република Гърция. Републиканската пътна мрежа на територията на общината е 181,414 км, в т. ч. 33,859 км второкласна и 147,555 км - третокласна. Изградени републикански пътища с настилка са 98%.

Изграждането и развитието на републиканската и общинската пътна мрежа е взето под внимание в бъдещото социално-икономическо развитие на Община Смолян, като е отчетен приоритета на Общинския план за развитие „Смолян – Интензивно развиващ се туристически център с европейско значение”, както и трансграничните връзки с Република Гърция, и оформящите се курортно-туристически ядра – Пампорово, Перелик, Хайдушки поляни, селския екотуризм по поречието на р. Арда. Освен това се предвижда да се доизградят и подобрят техническите параметри на републиканската пътна мрежа, трансграничните пътища, междуобщинските пътища и вътрешната общинска пътна мрежа.

Голям инфраструктурен проект с регионално и национално значение, предвиден за реализация на територията на общината, е **четирилентовият път Пловдив (там където се пресичат двата „Евро-азиатски” коридора) – Асеновград – Смолян до границата с Гърция от наша страна, а от гръцка – до Ксанти**. Високоскоростният път от Асеновград до Ксанти ще се свърже с гръцката магистрала “Виа Игнатия” и ще разреши окончателно проблема с транспорта в Смолянска област.

От изключително важно значение е развитието на републиканската пътна мрежа – свързваща общината със страната и разкриването на нови контактни пунктове с Република Гърция:

- Разкриване на контактен пункт Рудозем – Чепинци;
- Изграждане и разкриване на контактен пункт Горна Арда – Паранести.

Развитието на напречните трасета, свързващи Беломорието с Тракия, Румъния и Северна Европа е от първостепенно значение за интеграцията на Балканите в ЕС и е от жизнено значение за община Смолян.

Направено е и писмо с изх. № РД-01-20-1702 от 18.01.2013г. до Президента на Република България относно: „Съдействие и решаване на ключови въпроси, които касаят развитието на страната в частта на Родопите, Южен централен район и Смолянска област”, а именно:

1. „Поставяне на дневен ред и съдействие за възможно най-бързо отваряне от страна на Република Гърция на икономическата транспортна връзка при Рудозем – Ксанти (ГКПП „Елидже”), за което от българска страна отдавна има изградена инфраструктура с европейско финансиране. Тази връзка е от изключителна важност за развитие на бизнеса от двете страни и не се реализира от 1998г., въпреки двустранната спогодба. Паралелно с това да се реализира в кратък срок пътна връзка и преминаване от с. Арда от българска страна и с. Паранести от Гръцка страна.

2. Съдействие за стартиране на процедура за изготвяне на идеен и работен проект за бъдеща модернизация на скоростен път II-86 – Пловдив – Смолян – Рудозем – границата. Сегашната ситуация, в която от една страна пътя е в резервна мрежа на TEN-T проектиране за 2014-2020г., а от друга страна за този път няма и не се възлага проектиране, поставят развитието на държавата, Южен централен район и областта, в това число и община Смолян, в патова ситуация.
3. Съдействие за включване на Смолянска област в договора за партньорство 2014-2020г. като географски район с по-специфични потребности и район с особени териториални характеристики, подкрепян от фондовете на ЕС”. */цялото писмо е в Приложенията към заданието за ОУПОС/.*

С откриването на новите контактни пунктове с Гърция се получава нов тласък на напречните урбанистични връзки Беломорие – Тракия. Важен елемент от националната система на планинските туристически центрове е „Орфеев туристически кръг” – Смолян – Пампорово – Стойките – Широка лъка – Девин – Борино – Доспат – Года Делчев – Драма – Кавала – Ксанти – Елидже – Рудозем – Смолян като отлично съчетание на рекреационни ресурси и културно-историческо наследство. Всичко това е залегнало в общинския план за развитие 2007-2013г., но до този момент не е реализирано.

Предвижда се главна пътна комуникация (ГПК II-86):

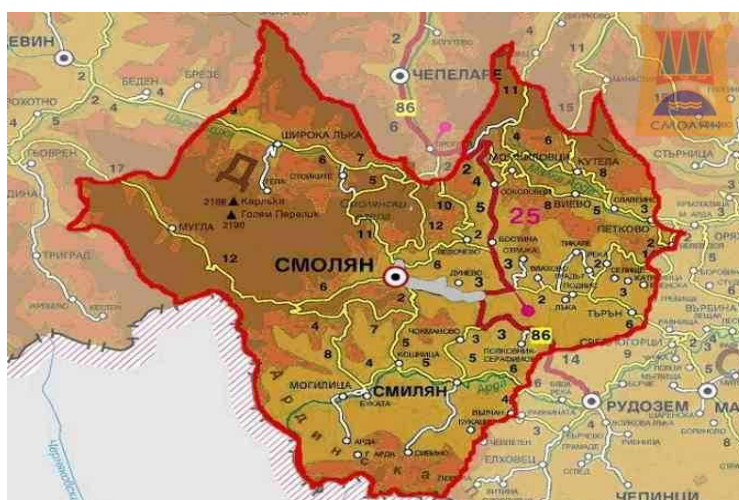
- да се свърже в посока изток с път Е86 – Пловдив – Смолян – Рудозем – Ксанти, (този участък е започнал в края на 70-те години на миналия век, който в последствие е бил замразен поради липса на финансови средства) за което има и проектна готовност;
- в северозападна посока, изхода в посока Девин – Пампорово, няма подходящо окончателно решение като трасе, което трябва да се предвиди при изготвяне на Общите устройствени планове на общината и градът Смолян;
- предвид голямата дължина на гр. Смолян – 17км. и нереализираната връзка в западна посока на ГПК II-86 е направена докладна записка от Кмета на община Смолян до Изпълнителна агенция „Пътища” от 22.02.2012г. развитието на града като туристическа дестинация изисква създаването съвременни комуникационни връзки;
  - северно от сградата на EVN-Смолян – местност „Станковица”, с. Левочево, Бензиностанция на КК „Пампорово”;
  - тунел с приблизителна дължина от 750м. от местността „Дуневски ливади” до бензиностанцията на КК „Пампорово”;
  - северно от сградата на EVN-Смолян – местност „Белия камък” – стар път за с. Левочево до ресторант „Рибката”.

Община Смолян има одобрен интегриран план за градско възстановяване и развитие, като град III категория. Много от проектите предвидени в интегрирания план са реализирани по европейска програма „Региони в растеж” за периода 2014-2020 г. Град Девин и град Златоград като градове IV категория също имаха възможност и финансиране да изготвят своите интегрирани планове за градско развитие и да реализират заложените проекти в тях.

**ОБЩИНА СМОЛЯН – ИНТЕНЗИВНО РАЗВИВАЩ СЕ
ТУРИСТИЧЕСКИ ЦЕНТЪР С ЕВРОПЕЙСКО ЗНАЧЕНИЕ
И МОДЕРНА ИКОНОМИКА, СЪС СЪХРАНЕНА
ПРИРОДА, ЖИВО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО,
ТРАДИЦИИ И ПРИВЛЕКАТЕЛНО МЯСТО ЗА
ОБИТАВАНЕ**

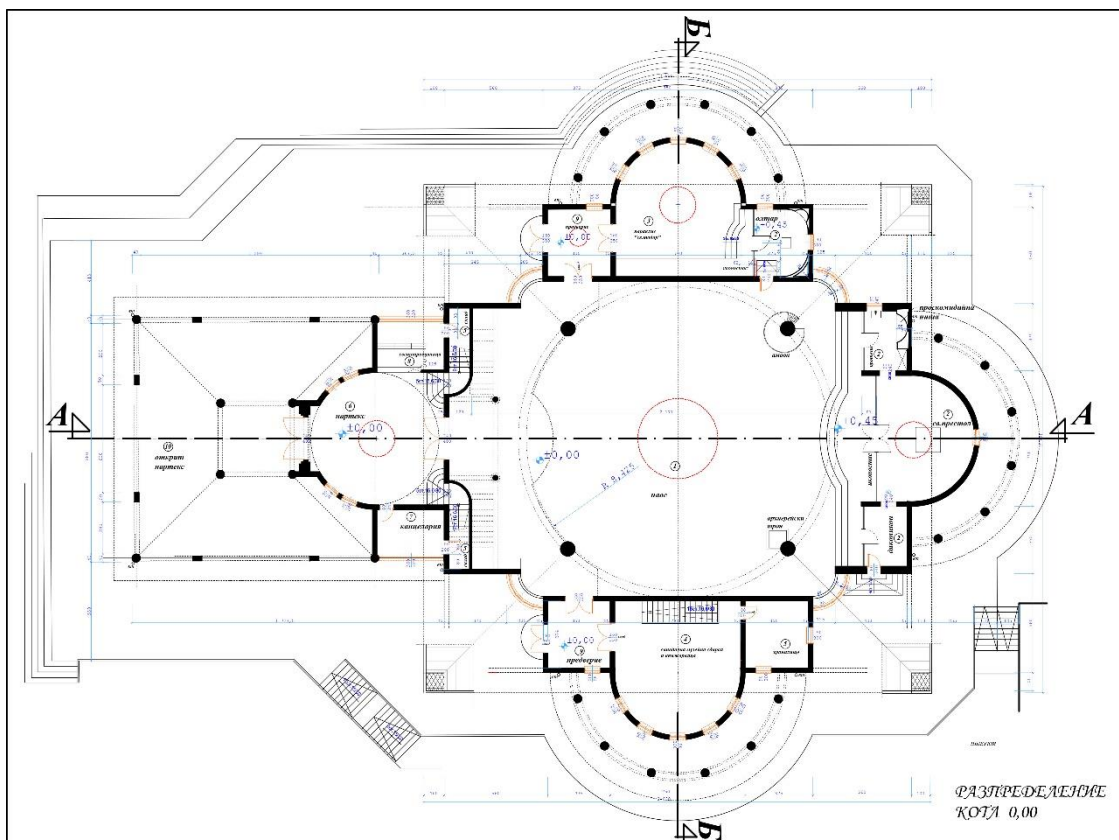
Град Смолян е разположен в Средните Родопи, Южна България. Намира се на 104 км южно от Пловдив и на 98 км западно от Кърджали. Градът заема по-голяма част от котловината на река Черна. Като град Смолян е създаден през 1960 г. при сливането на трите големи квартала Смолян, Райково и Устово. Населението на града е около 32 000 души. Най-ранните археологически свидетелства за района на Смолян датират от края на бронзовата епоха – XIII в. пр.н.е. Родопите се смятат за свещена тракийска планина, родно място на Орфей. За тази епоха (XI в. пр.н.е.) свидетелстват проучените светилища на вр. Ком (1570 м), могилен некропол край с. Гела и уникален плосък некропол – с. Стойките. През IV-V в. родопските траки приемат християнството, за което свидетелстват много ранни християнски базилики (VII-IX в.). След падането на българската държава под османска власт със султански ферман от 1519 г. районът на Средните Родопи е предоставен на придворния лекар Ахъ Челеби, поради което тези земи са известни с името Ахъчелеби. Смолянският край остава в пределите на Османската империя до 1912 година. Най-големият Планетариум с астрономическа обсерватория в България се намира в град Смолян. Той започва своята дейност през 1975 г. и е един от най-посещаваните туристически обекти в града.

Тук могат да бъдат наблюдавани сеанси в звездната зала, правят се наблюдения с телескопи, представят се програми-приказки за най-малките и т.н.

Най-големият източноправославен храм в Южна България също е в град Смолян. Църквата е осветена на 2 юли 2006 година. Носи името на Висарион Смоленски, местен епископ и мъченик от XVII век. Проектант на църквата е арх. Антон Тодоров от гр. Смолян.

Обсерваторията на Рожен - все още е най-голямата астрономическа обсерватория на Балканите

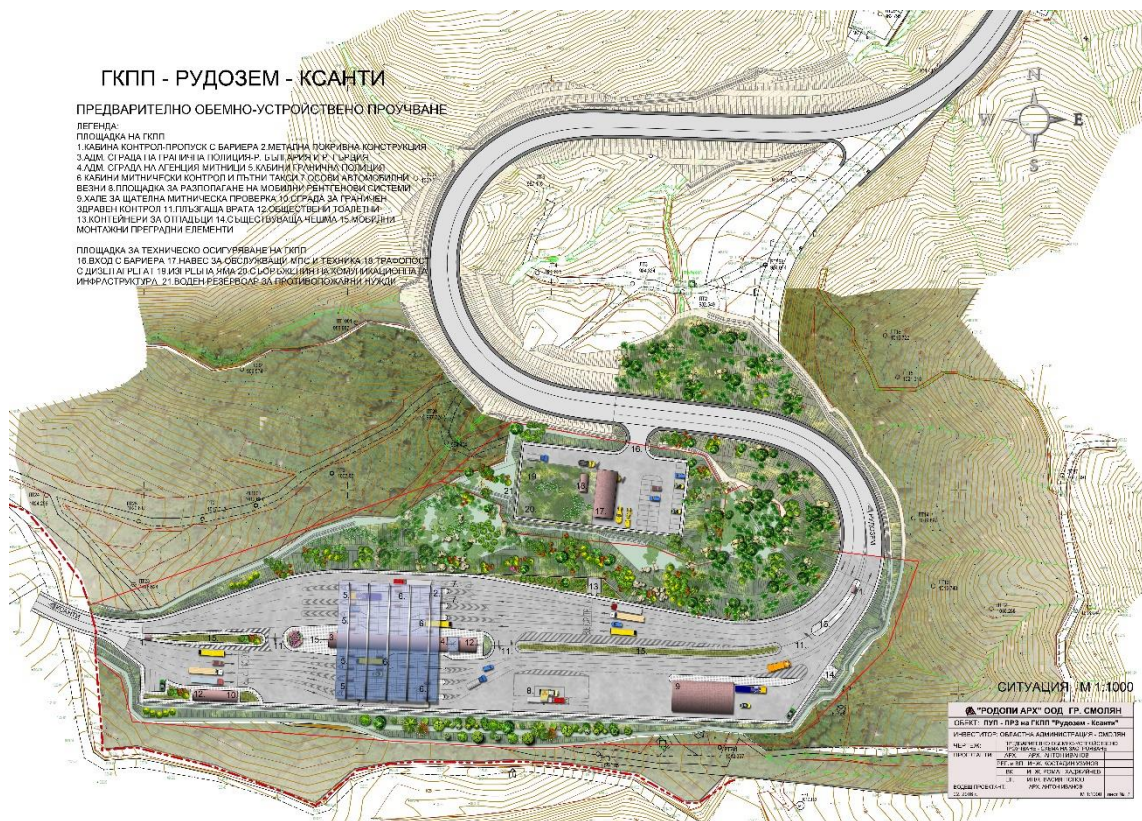

На левия склон на долината на река Черна и на север под Орфеевите скали и връх Снежанка се намират Смолянските езера. В миналото езерата са били около 20 на брой, но днес добре оформени са 7 езера, другите са се превърнали в блата. Първото езеро е в края на Смолян, вляво от пътя за Пампорово и Пловдив – Керяновият гьол (известно още като Платеното). В района на езерата има удобни места за къмпингуване и риболов. В околностите на Смолян е изградена екопътека „Невястата” с дължина около 750 метра, която води до скала Невястата (Соколица, Турлука) – един от символите на Смолян. Началото ѝ е на двајсетина метра от шосето Смолян – Пампорово. Маршрутът започва вдясно от арката на входа за манастира „Св. Пантелеймон”. Минава се през живописни кътчета -странни изсечени скали, потънали в здравец, мъх и папрати. В западния край на гр. Смолян, на изхода от кв. Средок, започва резерват „Сосковчето” и екопътека „Каньонът на водопадите”. Най-горната ѝ точка е на около 1800 м надморска височина, а денивелацията ѝ е около 700 м. Пътеката върви срещу течението на реката и изкачвайки се нагоре, преминава през редица водни каскади, които образуват система от малки и средни водопади, преливащи един в друг. Пътеката преминава по метални и живописни дървени мостчета, които прехвърлят Еленска река и се редуват с кътчета за отдых и места за пикници. Смолян добре посреща своите гости. В града има и малки хотели, настаняване е възможно и в близките села и в курорта Пампорово.

В момента се реализира изключително важен инфраструктурен проект в района за нова транспортна връзка на България с Гърция - пътят Рудозем –Ксанти.Това ще даде една нова възможност за развитието на туризма и търговията в областта.

Проектанти на пътната част на проекта са „Пътпроект 2000”. Предвижда се реализирането на ГКПП „Елидже“ на границата,като проекта е на ЕТ”Панарх”-арх.Емилия Агайн и арх.Емил Серкеджиев.

През 2017г. се приключи изграждането на обект „Глава пътна комуникация” Смолян, най-важния и значим проект на община Смолян в сферата на строителството през последните години.

Община Смолян положи огромни усилия, за да изпълни ангажимента по договора си с отчуждаването на имотите по трасето. Смолян вече има една модерна пътна комуникация от „Бункера” в кв.Райково до митницата с мостове, кръгови кръстовища и тунел, което от 35 години не се е случвало.

Обходът на Смолян се изгражда с 30 000 000лв. Главна пътна комуникация-Смолян или т.нар. „товарна магистрала" е започната да се изгражда през далечната 1979 г. До 1990-та са изградени участъка от Карлък - Смолян до Бункера в кв.Райково, както и около 3 км от разклона за с. Смилян в посока към кв."Устово".

През 2000 г. е изготвен нов проект, но дейностите спират. Процедурата по рестартиране започна през ноември 2015г. с писмо на областния управител до Управителния съвет на АПИ с аргумента, че отварянето на ГКПП „Елидже“ автоматично ще доведе до значително увеличаване на трафика на МПС през региона и без цялостно решение на транзитно преминаване през областния град ще се създаде сериозно напрежение. Довършването на „товарната магистрала“ на областния град е включена в лот 14 за рехабилитация на път II-86 Асеновград - Смолян.

Околовръстният път е беше разделен на четири етапа. Първият от тях е цялостен ремонт на пътния тунел заедно с предпортални пространства, електрозахранване, осветление и вентилация. Вторият е рехабилитация на близо един километър четирилентов път. Третият – ново строителство на половин километър път, свързващ с второкласното трасе от Асеновград - Смолян в кв. Устово, а четвъртият – ново строителство на близо 2 километра главна пътна комуникация между кв. Райково и тунела, включително и кръгово кръстовище на второкласния път в Устово.

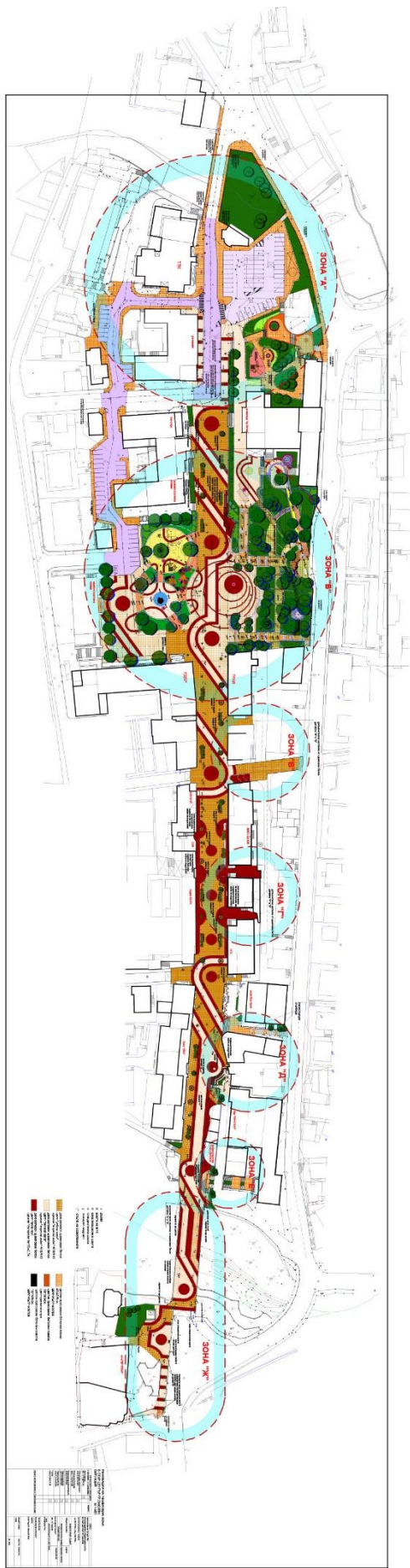

ВТОРА ТЕМА:Градска среда

Много от пешеходните зони, паркове, градини и междублокови пространства в градовете в област Смолян бяха обновени и модернизирани през последните години. Като развиващи се туристически центрове, градовете промениха визията и с многото стари административни и жилищни сгради, които бяха санирани и преобразени с европейски и национални средства.

В Град Смолян се обнови пешеходната зона на Стария център, като бяха сменени настилки, пейки, обновени зелени площи и детски площадки. Проектант на обекта е арх. Антон Тодоров от гр. Смолян.

Обновено пространство и нова детска площадка около болница ”Братан Шукеров ” в гр.Смолян

Площадът в кв.Устово в гр.Смолян.

Обновеният парк „Острова в гр.Девин”

Новият Гробищен парк в гр.Девин в който има изграден християнски и мюсюлмански храм

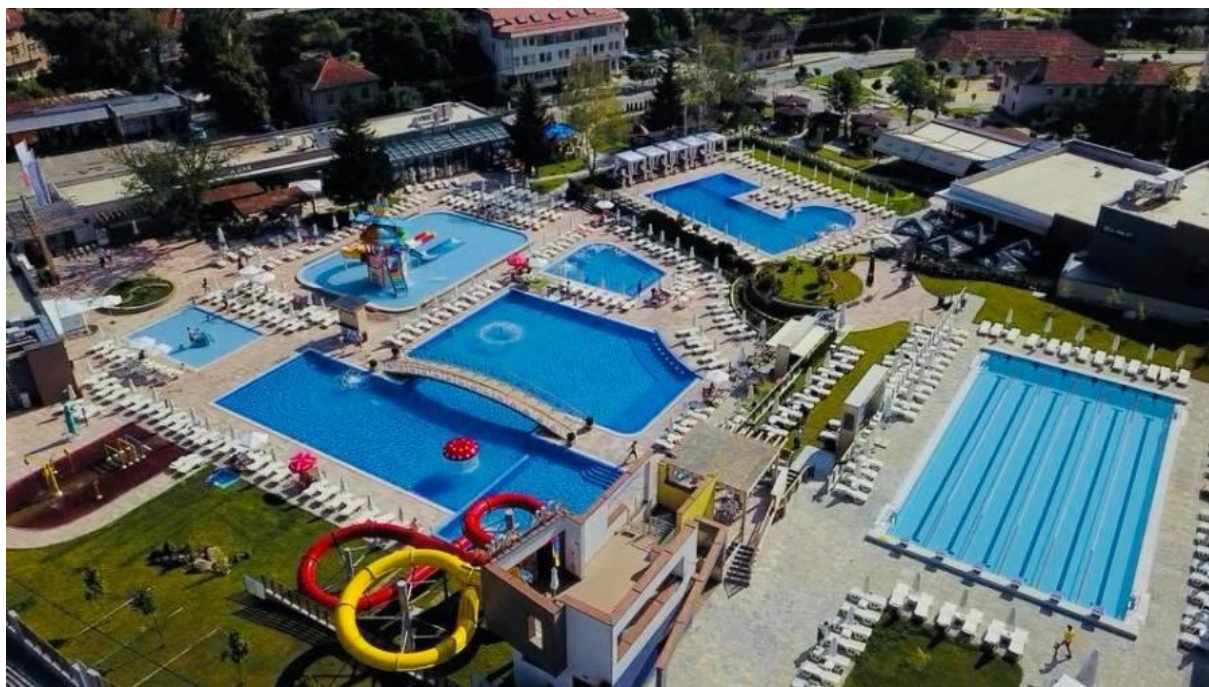

В момента се реализира проект за реконструкция на Централна градска част на гр.Девин

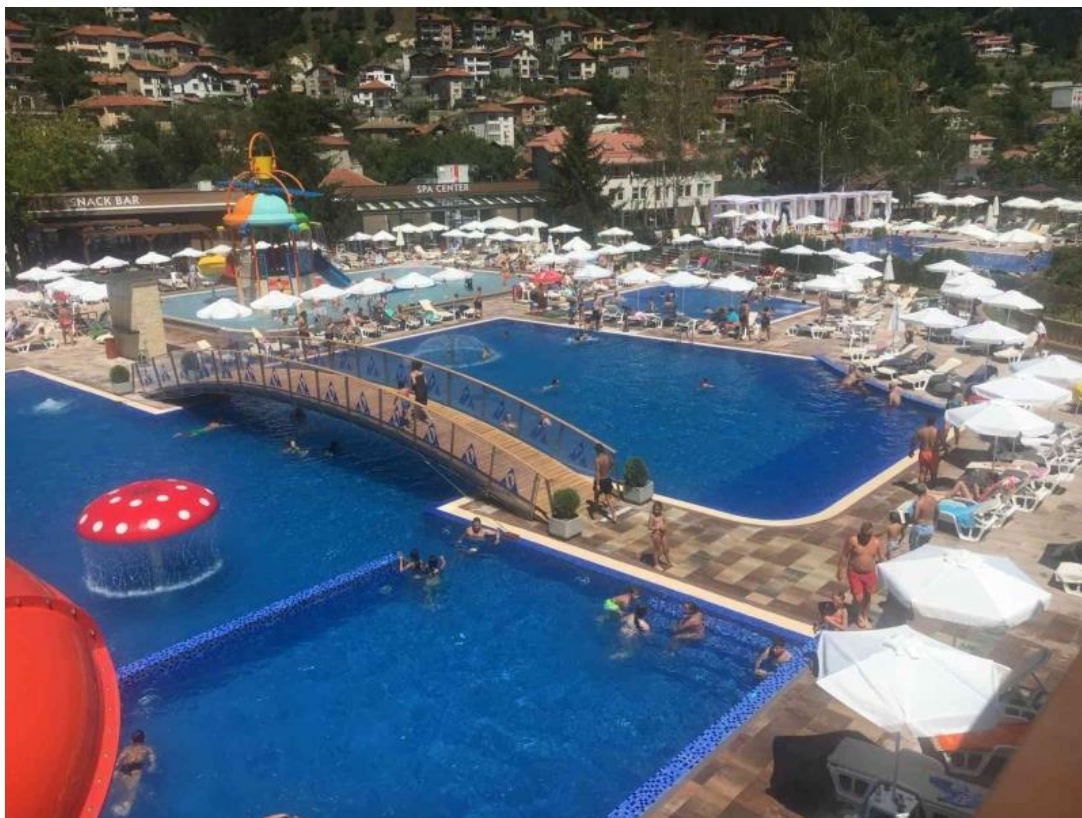

Единствен по рода си термален аквапарк „Персенк“, е реализиран в гр.Девин - в сърцето на Родопите и е част от звездното семейство на SPA Хотел Персенк.Аквапаркът е разположен на 12 дка и притежава всичко необходимо за една вълнуваща и незабравима ваканция. Комплексът разполага с шест басейна – малък олимпийски, акватоничен, развлекателен, бебешки, детски и ВИП басейн, както и атракциони за посетителите.Това, което го отличава от останалите аквапаркове в страната е минералната вода от находище Беденски бани, така характерна за този красив регион.

Хотел „Персенк” – гр.Девин

Комплекс „Исмeнa”-гр.Девин

Хотел „Орфей”-гр.Девин

Новият облик на площада в гр.Мадан

Площадно пространство в гр.Чепеларе

Обновеният площад в община Баните.

Новият площад в община Неделино

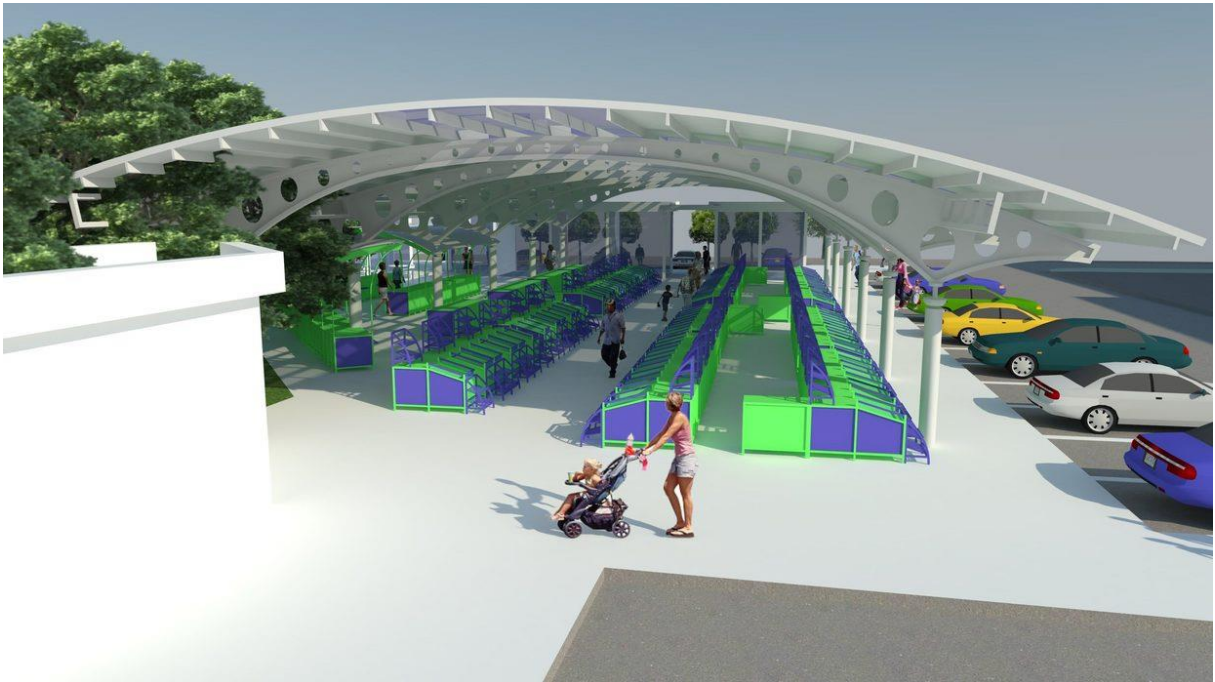

В новата програма за управление на Община Златоград е заложено общинският пазар да се превърне в парк, а на негово място в частта си зад „Свобода“, на мястото на рушащите се сгради – да бъде изграден нов кооперативен пазар. Това намерение е в изпълнение на Концепцията за централна градска част на Златоград, преминала обществено обсъждане и одобрена от Общински съвет Златоград през 2008 година. По Програма за развитие на селските райони 2014 – 2020, МИГ Кирково – Златоград, общината е получила одобрение на проектно предложение „Изграждане на паркова среда за широко обществено ползване в гр. Златоград”.

Теренът на сегашния пазар, който е общинска собственост, е отреден за озеленяване, като в тази част на града се предвижда да има паркова зона за кратка почивка, атракции, детска площадка и водна площ. Идеята за новия парк допълва и доразвива функциите на съществуващия.

Идеята за изграждането на общински кооперативен пазар в града на Дельо хайдутин е провокирана от необходимостта да бъде осигурен терен за разполагане на продукцията на местни производители от Община Златоград и съседните общини, за да даде възможност за по-добро обслужване на гражданите.

Преди години е обновен площада на гр.Златоград, както е реализирана и нова паркова среда.

Площадно пространство пред общината в с. Борино

ТРЕТА ТЕМА:Обществени обекти и места за труд

През последните десетина години много обществени сгради в областта бяха санирани и се създадоха по-добри условия на труд .Това се случи по различни оперативни програма по които общините кандидатстваха и реализираха.Обърна се по-сериозно внимание на достъпна среда за хората с увреждания в административните сгради ,а там където нямаше такава се изградиха нови съоръжения.Обновени и оборудвани са детски градини и училища в региона.Реконструирани са съществуващи сгради и са изградени нови спортни зали и съоръжения .В областта има по-малки търговски центрове,но не и молове характерни за по-големите градове в страната.

Новата спортна зала в кв.Райково на Райковската гимназия

Нови спортни площадки в гр.Смолян

Стадионът в кв.Райково,гр.Смолян

Обновеният плувен басейн в гр.Смолян

Обновената спортна зала в гр.Смолян

Новата спортна зала в гр.Рудозем

Новата спортна зала в гр.Доспат

ЧЕТВЪРТА ТЕМА:Жилищна архитектура

По оперативна програма „Региони в растеж” , както и по „Националната програма” се санираха много сгради в областта,както жилищни така и администативни.Това промени цялостния облик на градовете в тези зони и ги направи по-приветливи и енергоефективни.

Санирани блокове в гр.Смолян

Санирани блокове в гр.Златоград

Санирани блокове в гр.Девин

Санирани блокове в гр.Девин

ПЕТА ТЕМА: Културно-историческо наследство

Община Смолян е изключително богата на културно-исторически обекти, резултат от заселването по тези земи на различни цивилизации и напластяването на специфични бит и култура.

В Националната концепция за пространствено развитие на Република България, община Смолян е представена като място с множество културни ценности от няколко исторически периода, с идентични стилови и смислови белези, съчетани с природни и етнографски дадености. През територията ѝ преминава южното културно направление (Via Diagonalis) + „Родопи”.

Културните ценности в общината са представени от множество и разнообразни обекти с археологическа, историческа, архитектурно-строителна, художествена и етнографска стойност. Част от културното наследство са запазените народни традиции и културни обичаи. Най-ранните обекти, разкрити на територията на общината датират от края на V хил. пр. Хр - каменно-медната епоха. От периода на Античността са открити светилища (вр. Ком), могилен некропол (с. Гела) и плосък некропол (с. Стойките). Разкрити са и ранно-християнски базилики.

Обектите от „национално значение“ в рамките на община Смолян са общо осем, като освен тях още 20 надгробни могили носят същата категоризация до проучването им.

Местоположение	Обект
Археологически обекти	
1. 800 м. западно от с. Бориново, м. Старото село	Средновековно селище
2. Местност „Белия камък”, в близост до с. Гела	Надгробна могила
3. С. Гела	Развалини от късно римско и ранно византийско селище с базилика
4. С. Гела, м. „Мече селище“	Градища и крепостна стена с бойна наблюдателница
5. С. Гела, м. „Манастира“	Ранновизантийска базилика
6. Северно от с. Кошница, по течението на р. Арда	Пещера „Голубовица”
7. 1 км източно от село Кошница	Крепост „Калето”, пещера „Кальота“
8. С. Градът	Момчилова крепост
9. Местност „Черноковския камък“, гр. Смолян	Крепост „Кальота“
10. Местност „Турлата“, махала Стикъл	Крепост
11. Местност „Гюровото“, с. Чокманово	Пещера „Праматарска дупка“
12. Местност „Бабината вода“, с. Широка лъка	Могилен некропол от 6 могили
13. Местност „Грамада“, 1 км източно от село Кошница	Наспис в скала
Архитектурно-строителни и архитектурно-художествени обекти	
14. 2 км северозападно от с. Подвис	Останки от крепост

15. гр. Смолян, кв. Устово	Църковен комплекс „Успение Богородично“
16. гр. Смолян, кв. Горно райково	Пангаловата къща
17. гр. Смолян	Алибеев конак
18. с. Широка лъка	Згуровският конак
19. с. Широка лъка	Владишката къща
20. с. Могилица	Агушеви конаци
Исторически обекти	
21. 4 км североизточно от с. Полковник Серафимово	Историческа местност – връх Средногорец
22. гр. Смолян, кв. Устово	Родната къща на Кирил Маджаров
23. Местност „Модър тепе“, 5 км югозападно от с. Милково	Място на сражения

Таблица II.8.3.2.1. Обекти от "национално значение" на територията на община Смолян.

В община Смолян има над 421 обекта, обявени за недвижими културни ценности. Най-голям е броят им в град Смолян – 133, следван от село Широка лъка – 97, село Чокманово - 52 и общо 73 в селата Момчиловци, Арда, Гела, Могилица и Смилян.

Културните и археологически обекти с национално и местно значение са сериозен потенциал, който може и трябва да се използва за привличане на активност и инвестиции в общината. Необходимо е да се създадат интегрирани туристически пакети, които включват познавателни туристически пътеки и маршрути. Обособяването на културни зони също би спомогнало за развитието на културния туризъм.

Чрез нематериалното културно наследство могат да се задържат туристите в общината и да се повиши нейната атрактивност и качеството на културния туристически продукт.

Представянето на културното наследство като дейност, интегрирана в селищната структура на общината придава ново значение и го представя като ресурс за социално-икономическо развитие.

Най-ранните археологически свидетелства за района на Смолянската община датират от края на бронзовата епоха - XIII в. пр.н.е. През следващите две хилядолетия античните автори възприемат Родопите като свещена тракийска планина, родно място на Орфей. От тази епоха са проучени светилища (вр. Ком), могилини некрополи (с. Гела) и уникален плосък некропол (с. Стойките).

IV-V в. е времето, когато родопските траки приемат християнството, за което свидетелстват много ранни християнски базилики (VII-IX в.), и в тези земи протича процес на формиране на българската народност.

Още според античният гръцки историк Херодот Родопа била населена с траки преди около 2500-3000 години преди началото на нашето летоброене. Филострат описва митологичния родопски герой Рес (Рез) като

жрец, живеел край Аетос и участвал в борбата за Троя със своята конница. За същия Рес Омир чрез устата на Долон казва: “Аз видях неговите коне, най-хубави и най-едри, по-бели от сняг, бързоноги като вихър”.

Старогръцки източници свидетелстват, че родопското светилище за Дионисий бил издигнат на високия връх Зилмисос, а според съвременни версии – днешния Карлък. С този район се свързва и пребиваването на Орфей.

След падането на българската държава под турска власт със султански ферман от 1519 година Среднородопието е предоставено на придворния лекар Ахъ Челеби, поради което тези земи са известни с името Ахъчелеби. В османо-турски документи от XVII в. селището се споменава като Езерово, преименувано по-късно в Башмаклъ. Впоследствие транскрипцията го променя в Пашмаклъ и Пашмакли. С това име остава до 1934г.

През 1936 година в около запазените развалини на старата крепост над Смолян “Аетос” (Орел) били направени разкопки, разкрили крепостни зидове от камък и хоросан, дебели близо два метра и старо славянско селище “Могилата”.

На 17 януари 1878 г. казашката кавалерийска бригада на генерал Черевин влиза победоносно в града. Седем месеца по-късно Берлинският договор (1.VIII.1878 г.) ликвидира Санстефанска България. Смолянският край остава в пределите на Османската империя до 1912 година. 34 години след Освобождението, по време на първата Балканска война през 1912г., е освободен и Смолянският край. На 13 октомври 1912г. 21-ви пехотен средногорски полк начело с полк. Владимир Серафимов освобождава Смолян, а на 21 октомври се водят боевете на вр. Кавгаджик (дн. Средногорец), които са решаващи за победоносния край на военните действия в този регион. През 1913г. се създава Пашмаклийска (Смолянска) околия, която влиза в новообразувания Гюмюрджински окръг. След Първата световна война - през 1920г., се формира Пашмаклийски окръг с 3 околии – Пашмаклийска (Смолянска), Даръдеренска (Златоградска) и Дъовленска (Девинска). През 1932г. се извършва ново административно делене, при което Пашмаклийска и Дъовленска околия преминават към Пловдивски окръг, а впоследствие – през 1934г., към Пловдивска област. Тогава градът от Пашмакли се преименува в Смолян. В новото административно делене през 1959г. се създава Смолянски окръг. Той съществува до 1987г., когато административно окръгът преминава към новосъздадената Пловдивска област. През 1999г. на базата на границите на бившия Смолянски окръг се формира Смолянска област.

Като обединен град Смолян е създаден през 1960г. чрез сливането на гр. Смолян, селата Езерово, Райково и гр. Устово. Смолян е бил стар административен и стопански център, село Езерово се намирало сред Смолянските езера, Райково било занаятчийски център, а Устово – търговски.

Интерес за туристите в Смолян представлява Архитектурният комплекс Стари къщи в Чешитската махала. Тя е най-старата махала в квартал

Райково с най-представителните къщи, построени след 1835 г. Широко разпространение имат двойните братски къщи. В основата си това са две къщи, обединени от обща разделителна стена, без функционална връзка помежду им. Братската Чешитева къща е строена в края на XIX в. от неизвестен майстор. Тя е типичен пример за симетрична братска къща. Собствениците – братя Георги и Тодор Чешитеви, са били заможни занаятчии. Милън Чешитевата къща е пример за единична симетрична къща, принадлежала на богат търговец. Гьорджева къща е построена през 1873 г. за жилищни и стопански нужди на занаятчийското семейство. Първоначалният ѝ собственик е Райчо Гьорджев, който се е занимавал с обработка на вълна. През 1984 г. къщата е предоставена на Историческия музей – Смолян, за експозиция, посветена на унгарския поет и преводач Ласло Наги. Около 1870 г. в Смолян е построена Чешитската чешма. Според местни предания водата ѝ е лековита. За туристите и гостите на града един от най-интересните обекти е Регионалният исторически музей „Стою Шишков“. Неговата постоянна експозиция „Културно-историческото богатство на Родопите от древността до наши дни“ дава богата информация за историята на региона.

Сгради от културно - историческото наследство, които са адаптирани за ресторанти и хотели в региона са като цяло в добро състояние. Но за жалост къща паметник на културата като „Пангаловата къща“ в кв.Райково, Конакът в с.Могилища, училището до църквата с.Широка лъка са в окаяно състояние и разруха. Повечето от тях са върнати на собствениците им, които нямат възможност да ги стопанисват и дори нямат идея за какво да ги ползват. Без средства и съдействието на държавата би било невъзможно тяхното възстановяване и стопанисване.

Чешитска махала в кв.Долно Райково,Смолян

Запазеният стар град Златоград

с. Широка лъка-Църквата и разрушеното училище

с. Широка лъка

Хаджийската къща в с. Широка лъка

Агушевите конаци в с.Могилица

СЕДМА ТЕМА:Организация на архитектурното проектиране и реализация на архитектите

По-силни са взаимодействията между КАБ и КИИП поради съвместната проектантска работа. По –слаба е комуникацията ни с административните и проверяващи органи, както и със законодателната власт, което не е добра тенденция. Много малко архитекти участват в управлението на страната ни и са в политическите среди. Проблем е и създаването на актуална методика за ценообразуване на проектантските услуги, което би било в помощ на цялата гилдия.

Председател на САБ-Смолян
арх. Мариана Перфанова